

species intelligibilis, in ratione talis speciei, simplex et completa qualitas esset. Unde si de eis agamus sub ratione communi utriusque, sub ea dabuntur et qualitates simplices et compositæ. Talis autem est ratio habitus in qua versamur; est enim generalis ad omnes qualitates, quæ per modum actus primi dant potentiis facilitatem et promptitudinem ad actus secundos exercendos; unde sub hac generali ratione non requirit compositionem aut proportionem plurium qualitatum; imo tanto erit perfectior habitus, quanto simplicior, cæteris paribus. Quamvis ergo aliquos habitus concedamus conflari ex multis, quod incertum est, id tamen semper erit sub aliqua determinata ratione vel scientiæ, vel talis scientiæ, aut talis virtutis. Ratio autem habitus ut sic illam compositionem non requirit. Atque ita concluditur, dari habitus, qui sint simplices qualitates, et illosmet, ex quibus alii componi dicuntur, esse veros habitus et simplices qualitates.

26. Sed jam supersunt duo explicanda. Primum, quanta possit esse latitudo simplicis habitus, tum in rebus in quibus versatur, tum in actibus quos facere potest, vel ab eis fieri aut consummari. Secundum est, an ex simplicibus habitibus componantur alii, et qualis vel quanta compositio illa esse possit.

Tertia assertio, de extensione simplicis habitus.

27. *Simplex habitus ad plura objecta extendi potest, et quomodo.* — Dico ergo tertio: unus et idem simplex habitus potest per suam entitatem simplicem ad varia objecta partialia virtualiter extendi, et plures actus efficere, si vel omnino sint similes in ratione formali objecti, quamvis in materiali differant, vel ita sint inter se connexi, ut unus in alio virtualiter contineatur. Hæc assertio imprimis ostenditur inductione: nam saltem in habitibus infusis nemo, ut opinor, negabit dari habitus simplices habentes hujusmodi virtuales extensionem. Fides etenim unica tantum et simplex est, etiam si per eam innumeræ res credantur. Neque enim ullus verisimiliter dicere potest illam unitatem consistere in collectione aut compositione plurium entitatum, tum quia tam indivisibilis est illa fides, ut nemo possit credere uni, si alteri articulo fidei discredat; tum maxime quia ipsa per se primo inclinatur ad rationem assentiendi, quæ et æqualis, et eadem est in

omnibus. Idem est suo modo de charitate et spe, et in penitentia id clarissime constat; nam eadem uniformiter detestatur omnia peccata, præsertim mortalia, quod indivisibiliter convenit tali virtuti, secundum formalem rationem ejus.

28. Dicit quis, esse specialem rationem in virtutibus infusis, vel quia sunt superioris ordinis, et divisa in inferioribus solent esse unita in superioribus. Vel quia non fiunt a suis actibus, ut ea ratione oporteat eis omnino commensurari, et juxta eos distingui. Vel quia non sunt meri habitus, sed aliquo modo participant rationem potentiæ; in potentiis autem non est dubium quin una simplex entitas possit habere illam virtuales extensionem. Respondetur, verum quidem esse plures causas unitatis et simplicitatis reperiri in habitibus infusis, quam in acquisitis. Nihilominus tamen potest ex illis sumi proportionale argumentum non leve quantum ad id, in quo conveniunt cum habitibus acquisitis, nimirum, in unitate et connexionem suorum actuum in aliqua ratione formali objecti aliquo modo indivisibili; nam hæc sufficit, vel potius requirit unitatem vel simplicitatem habitus, etiamsi aliæ causæ non postulent talem modum entitatis, dummodo illum non impediunt.

29. *In acquisitis habitibus ostenditur assertio.* — Sic igitur recte argumentari possumus ab habitibus infusis ad acquisitos. Ut, verbi gratia, si penitentia infusa est una et simplex, quia indivisibiliter detestatur divinam offensam ut sic, et ut avertentem a fine supernaturali, ita naturalis vel acquisita penitentia (qualiscumque illa sit) detestatur omnia, quatenus a fine naturali avertunt, proportionem servata. Eadem proportio fieri potest inter fidem divinam et humanam, hac servata differentia, quod fides divina tantum habet unum Deum, cujus auctoritati nititur; fides autem humana potest fundari in testimoniis diversorum hominum, et ideo necesse non est ut idem indivisibilis habitus, qui inclinatur ad credenda dicta unius hominis, aliis etiam fidem tribuat; tamen respectu ejusdem, et servata proportione, optimum est argumentum. Rursus in virtutibus moralibus acquisitis potest idem argumentum accommodari; nam si virtus justitiæ inclinatur ad salvandam æqualitatem alteri in bonis ejus, ubi hæc ratio æqualiter inventa fuerit, ille habitus æqualiter et indivisibiliter inclinabit.

30. Atque ex his facile erit rationem confir-

mare positam assertionem. Ut autem illam per singulas partes conclusionis declaremus, advertendum est in omni habitu dari ex parte objecti aliquam rationem tendendi in illud, quam motivum operandi possumus appellare; nam habitus intellectus, de quibus agimus, sunt habitus judicativi; judicium autem semper nititur in aliqua ratione assentiendi: habitus autem voluntatis tendunt ad prosequendum aliquod bonum; omnis autem prosecutio boni est ex aliquo motivo, seu ex aliqua ratione bonitatis, quæ voluntatem attrahit. Hoc ergo motivum seu ratio tendendi est absque dubio, quæ dat actui specificam rationem, quæ eadem erit, si æqualiter aut eodem modo per actus attingatur, quia semper id, quod est formale, est quod dat speciem; materiale autem est quasi per accidens, vel individuale respectu talis actus. Dico autem, si æqualiter vel eodem modo in talem rationem tendat, nam contingit unam et eandem rationem tendendi non æque applicari diversis materiis, et ideo non eodem modo attingi per actus. Ut est, verbi gratia, bonitas divina, quatenus est in Deo, et reddit illum amabilem, vel quatenus per quemdam respectum applicatur proximo, ut illum etiam amabilem reddat. Nam licet illa bonitas in se una sit, non tamen illis rebus æque convenit, et ideo modus tendendi in illam non est idem. Et idem est in universum de bonitate finis respectu ipsius finis, et respectu mediorum, et de similibus, in quibus ratio tendendi alteri intrinsece, aliis vero extrinsece applicatur.

31. Tunc vero, licet inter eos sit aliqua diversitas, (non disputando modo quanta illa sit), est tamen quædam necessaria connexio. Quia actus, qui versatur circa objectum intrinsece ac per se habens rationem illam, est radix aliorum, et virtute continens illos, ut amor Dei amorem proximi; et similiter objectum illud, quod proprie ac per se tale est, censetur primum, et alia secundaria, non tantum ordine dignitatis (id enim non satis esset ad indivisibilem unitatem habitus), sed etiam connexionis cujusdam et causalitatis, quatenus ratione illius reliqua attinguntur. Denique, etiam inter actus, qui versantur circa eandem rem, solet esse aliqua distinctio quidem ex modo attingendi talem rem, vel quia ipsamet ratio tendendi in illam diverso modo consideratur, vel quia aliquid peculiare in ea attingitur per talem actum. Connexio vero, quia unus actus alium supponit,

et ex illo nascitur aliquo modo. Sic comparantur in voluntate amor, desiderium, et gaudium de aliquo bono, et odium, fuga, ac tristitia de contrario malo; omnes enim isti actus (quacumque ratione distincti sint) in amore radicanter; nam ex amore boni si absit, sequitur desiderium, vel etiam spes, si arduum sit; si autem jam possideatur, sequitur gaudium; et ex eodem amore nascitur odium et detestatio contrarii mali, et reliqua consequenter. In intellectu vero non est similis connexio actuum nisi ratione discursus, in quantum assensus conclusionis sequitur ex assensu præmissarum; et ideo licet tales actus versentur circa idem subjectum, de quo una proprietas per aliam, vel per definitionem demonstratur, semper tamen aliqua veritas distincta est veluti adæquatam objectum uniuscujusque actus, et aliquid novum cognoscitur de tali subjecto per unum actum, quod formaliter non cognoscitur per alium.

32. Ex hac igitur declaratione statim per se apparet probabilitas conclusionis positæ; nam si ratio attingendi res materialiter diversas est omnino eadem, et æqualiter veluti informans illas, non solum habitus, sed etiam actus sunt omnino unius speciei; ergo efficiunt unum et eundem indivisibilem habitum, Et confirmatur; nam inclinatio potentiæ, ut est sub tali habitu, per se non est ad hanc vel illam rem ratione materiæ, sed ratione formæ, seu propter tale motivum, quod in ea invenitur; ergo si hæc ratio est omnino eadem, quamvis sit applicata ad diversas materias, inclinatio potentiæ indivisibiliter perficitur in ordine ad illam, in quacumque materia inveniat. Hac ergo ratione potest idem indivisibilis habitus habere extensionem quasi materialem ex parte objecti, et actuum qui circa illud versantur. Rursus, quando inter objecta partialia est aliqua diversitas in modo participandi rationem formalem, cum connexionem tamen et habitudine ad unum, tunc etiam est sufficiens ratio ad unitatem indivisibilem habitus, quia ubi est unum propter aliud, ibi est unum tantum. Et quia potentiæ inclinatio, quæ per talem habitum perficitur, tota est primario et indivisibiliter ad illud unum, ad reliqua vero solum quasi concomitanter, seu ratione alterius, ad eum fere modum quo motus tendens in aliquem terminum ultimum attingit intermedios. Tandem quando ipsi actus sunt per se connexi, et quasi radicati in aliquo primo, tunc etiam possunt habere similem conne-

xionem saltem virtualem, in ipso habitu; ergo quantum est ex hoc capite, si aliud non obstat, poterit idem indivisibilis habitus esse principium hujusmodi actuum. Hæc vero omnia magis sequentibus illationibus declarabuntur et confirmabuntur.

Corollaria de augmento extensivo habitus simplicis.

33. *Primum.* — Ex dictis ergo sequitur primo, hujusmodi habitum simplicem intra rationem suam, et (ut ita dicam) intra suum ambitum, non posse proprie augeri augmento extensivo ex parte sui, sed ad summum ex parte specierum seu memoriæ. Probatur ex illo principio, quod satis, ut opinor, demonstratum est supra, scilicet, reale augmentum non posse fieri sine additione reali. Nec satis id explicatur per additionem modi realis, ut infra latius ostendam, tractando de intensione, et in extensione est res evidenter, quia in re alioqui indivisibili non potest intelligi extensio in effectu formali ejus, nisi forte ex parte subjecti crescat informatio. Ut licet anima rationalis indivisibilis sit, per augmentum hominis crescit quantum ad modum, et consequenter quantum ad effectum formalem, quia ad novam partem subjecti extenditur; unde crescit informatio, quia revera informatio divisibilis est. At vero in præsentem, habitus seu effectus ejus formalis non augetur ex parte subjecti; nam est idem indivisibiliter, et informatio ejus semper est eadem; ergo si ipsa entitas habitus in se augeri non potest, eo quod indivisibilis sit, nullo modo poterit augeri extensive, et in sua latitudine. Quod addo ad tollendam æquivocationem, si quis contendat posse illi habitui adjungi alium inclinantem ad novos actus et objecta, et ex utroque coalescere unum; nunc enim de hoc non agimus; nam ille habitus coalescens ex duobus (quidquid sit de talis conjunctionis possibilitate) esset alius, et alterius rationis ab illo indivisibili, et haberet aliam latitudinem objecti et actuum. Nunc autem solum consideramus habitum indivisibilem intra propriam rationem et perfectionem, vel augmentum quod in ea potest habere. Sic ergo manifestum est non posse in se augeri extensive, vel ex eo quod indivisibilis est. Quod vero addimus de augmento ex parte specierum ac memoriæ, satis per se est manifestum.

34. *Secundum corollarium.* — Unde consequenter infertur secundo, talem habitum sta-

tim ac in principio generatur in quocumque gradu, et per quemcumque actum, et circa quamcumque materiam partialem sui objecti, ex se habere vim ad quemcumque actum intra suum gradum intensionis, et circa totam materiam sui objecti, seu quamlibet partem ejus. Probatur, quia ille habitus in illo gradu intensionis est capax illius extensionis ex parte objecti et actuum, et non recipit illam per formalem extensionem suam (ut sic dicam), id est, per additionem partium suæ entitatis; ergo habet illam in se quasi eminenter et unite, ex vi suæ indivisibilis entitatis; ergo statim ac habet illam indivisibilem entitatem, habet etiam totam illam vim, quia non est magis partibilis illa virtus, quam entitas. Unde, quanta fuerit intensio entitatis, tanta etiam erit intensio virtutis; extensio vero semper erit eadem.

35. Et confirmatur ac declaratur in omnibus modis connexionis seu unitatis supra explicatis. Nam in fide divina, verbi gratia, minima fides de se æque inclinatur ad omnia credibilia ex testimonio divino, quamvis fieri possit ut non omnia sint æque applicata per species, seu doctrinam, et ideo ex hac parte potest augeri fides; tamen in seipsa non augetur, nec recipit additionem, nisi quando fit intensior. Sicut virtus caloris, verbi gratia, aut ignis, in se indivisibiliter sumpta, extenditur ad quodcumque combustibile proportionatum, quod illi applicetur, quia secundum eandem rationem vel proportionem agit in illud. Sic etiam fides de se æque inclinatur ad quamcumque materiam, quia secundum eandem rationem operatur circa illam. Atque idem est ubicumque similis ratio objectiva intervenierit, sive virtus sit infusa, sive acquisita; nam revera in eo gradu intensionis in quo quis assuevit temperate comedere carnes, se sentiet propensum ad eandem moderationem servandam, si offerantur pisces vel alius similis cibus. Verum est tamen in una materia posse interdum esse majorem difficultatem quam in alia; illa tamen per se non requirit propriam extensionem habitus, sed intensio sufficit ad illam difficultatem superandam, ut statim dicam. Item, quando partialia objecta sunt connexa et subordinata, nunquam habitus potest inclinare ad secundarium, quin vel simul in re, vel etiam prius ratione aut natura inclinatur ad primum, quia illud ex hoc pendet. Quomodo enim quis erit propensus in media, si non sit propensus in finem? et sic de similibus. E con-

verso etiam si talis habitus inclinatur ad primum, virtute etiam inclinatur ad secundarium objectum, quia unum ex alio sequitur; ut si quis inclinatur ad finem, propensus etiam erit ad media, et sic de aliis. Denique idem argumentum fiet de actibus inter se connexis; nemo enim potest esse promptus et facilis ad actus radicatos in aliquo priori, nisi etiam ad illum similem promptitudinem habeat. Nemo enim desiderat nisi qui amat, et sic de aliis. Et similiter e converso, qui est promptus et facilis in primario actu exercendo, habet etiam habitudinem ad reliquos; nam ille quodammodo reliquos continet, et cum ille formaliter adest, facilitatem præbet ad reliquos; ergo et virtus ab eo relicta. Sic igitur constat quo modo hi habitus, in se indivisibiles existentes, ad aliquam latitudinem objectorum vel actuum extendantur.

36. *Tertium corollarium.* — Tertio infertur, quodcumque hujusmodi habitus augetur per intensionem, augeri secundum totam extensionem suam, id est in ordine ad omnes actus quos elicere potest, et circa totam materiam in qua potest versari. Hoc facile ostendi potest, applicando cum proportionem totum discursum factum; et ratio est clara, quia ille habitus, licet habeat latitudinem intensionis, tamen in extensione est indivisibilis; ergo quodcumque intenditur, intenditur secundum totam suam propensionem. Dices: etiam potentia, eadem indivisibiliter existens, est principium plurium actuum, et versatur circa varia objecta, et tamen non per quemcumque habitum perficitur secundum totam suam adæquatam inclinationem. Respondetur non esse simile; nam potentia non perficitur per habitum ad modum intensionis, ita ut ipsamet entitas potentiæ in sua intrinseca entitate consummetur, sed perficitur tanquam potentia passiva per actum superadditum, qui non semper est adæquatus capacitati potentiæ. Habitus autem dum perficitur intensive, consummat intime in sua entitate, et secundus gradus, verbi gratia, adæquatur primo (ut sic dicam), et tertius secundo, et sic de cæteris. Tum quia hoc postulat natura sua perfectio et latitudo secundum intensionem; tum etiam quia eadem est ratio de quocumque gradu, quia eandem connexionem habent respectu illius, tam actus quam objecta partialia, quod magis explicabitur in sequenti puncto.

37. *Quartum corollarium.* — Quarto itaque infertur, non posse unum et eundem habi-

tum ex his simplicibus, de quibus nunc agimus, esse intensum et remissum, seu magis et minus intensum respectu diversorum, vel actuum, vel objectorum. Ut, verbi gratia, si eadem simplex temperantia inclinatur ad moderate comedendum et bibendum, non potest esse intensior ejus inclinatio ad unum actum, quam ad alium. Patet ex dictis, quia inclinatio talis habitus semper tota adæquate intenditur, quia indivisibiliter; ergo quantum intenditur ad unum actum, tantum intenditur ad alium; ergo nunquam potest esse inæqualiter intensa respectu diversorum. Et præterea declaratur in hunc modum: nam si idem habitus potest esse inæqualiter intensus illo modo, sit, verbi gratia, ut quatuor respectu unius actus, et ut tria respectu alterius; sequitur ergo illum quartum gradum esse activum unius actus, et non alterius, et inclinare ad unum, et non ad alium; nam si ad utrumque inclinaret ut principium actuum ejus, nulla esset inæqualitas quoad intensionem. Quæro ergo ulterius, an tertius gradus illius habitus sit unus et idem respectu utriusque actus, vel sint diversi. Si primum dicatur, ergo idem dicendum est de quarto gradu, quia respiciunt idem objectum formale, et ideo eadem est ratio de utroque. Si vero dicatur secundum, procedet ulterius argumentum ad secundum gradum, et a secundo procedemus ad primum; atque ita tandem fiet, vel totam latitudinem graduum esse diversam respectu talium actuum, et ita habitum non esse indivisibilem extensive, ut dicebatur; vel totam latitudinem graduum indivisibiliter inclinare ad omnes actus, et ita non posse esse talem habitum inæqualiter intensum respectu illorum.

38. Et confirmatur, nam si ille habitus est ut quatuor respectu unius actus, et ut tria respectu alterius, ponamus crescere et fieri ut quatuor, in ordine ad illum actum ad quem prius remissius inclinabat; erunt ergo in illo habitu duo gradus ut quatuor, qui non intendunt illum ut quinque, et consequenter unus non perficit alium, neque e converso; non ergo uniuntur inter se illi gradus per modum intensionis, sed solum per quamdam extensionem, quod ostendimus fieri non posse. Dic: vero potest, illos duos quartos gradus non uniri inter se immediate, sed in alio, scilicet, in tertio gradu, sicut duo rami uniuntur in termino, et consequenter dicetur, illum habitum in fundamento suo (ut sic dicam) esse indivisibilem extensive; postea

vero in augmento habere extensionem secundum diversitatem graduum, qui uniuntur in fundamento, et ita augent illud, non tamen inter se; sicut lineæ uniuntur in centro, non vero inter se, et ideo facile potest una esse longior alia ex parte alterius extremi. Verum tamen hic modus intensiois, præterquam quod inauditus est, impugnari facile potest ex dictis de acquisitione hujus habitus quoad eum vel eos gradus, qui considerantur ut fundamentum ejus, in quo dicitur esse indivisibilis; nam per eosdem actus intenditur, per quos acquiritur; sed quando primo acquiritur, semper indivisibiliter acquiritur cum habitudine ad totum suum objectum, et omnes actus suos, etiamsi per unum tantum actum acquiratur, quicumque ille sit, et circa quamcumque materiam, dummodo ad illum habitum pertineat: ergo si per similem actum intensiorem intendatur, adæquate etiam intenditur. Patet consequentia, quia in ipso actu non potest fingi illa diversitas intensiois, quia totus actus secundum omnes gradus suos versatur in eadem materia, et sub eadem ratione formali; ergo ille actus æque efficax est ad intendendum, sicut fuit similis remissior ad generandum; ergo impossibile est intelligere in habitu illum modum compositionis et intensiois mixtæ cum extensione. Et ratio omnium est, quia in objecto et actibus eadem est unitas, vel connexio respectu quorumcumque graduum intensiois.

Proponuntur objectiones, eisque occurritur.

39. Sed circa hæc, præsertim circa duo ultima corollaria, occurrunt difficultates. Prima est, quia eadem charitas intensius inclinatur ad amandum Deum, quam proximum, cum ex charitate magis sit diligendus Deus, quam proximus. Et eadem ratione quilibet habitus intensius inclinatur ad finem, quam ad media; nam propter quod unumquodque tale, et illud magis. Secundo, experientia videtur docere eundem hominem majori facilitate servare temperantiam in cibo quam in potu, aut in hoc genere cibi quam in alio, et hominem invenias, qui facillime restituet honorem, pecuniam difficillime, alium e converso. Et in eadem virtute religionis unus est propensior ad orandum quam ad vivendum, vel aliquid simile. Est ergo in his habitibus inæqualitas intensiva respectu diversorum actuum, vel objectorum partialium. Tertio, incredibile videtur, quod amor Dei æque cres-

cat per amorem proximi, ac per amorem ipsius Dei, vel etiam quod amor proximi per amorem unius æque crescat erga omnes. Et idem proportionaliter est de cæteris virtutibus, tam in indivisibili et æquali augmento, quam in acquisitione. Quarto, videtur difficilius in habitu intellectus, nam per assensum unius conclusionis nullo modo redditur facilis intellectus ad assensum alterius veritatis distinctæ.

40. *Primæ difficultati occurritur.* — *Quid sit aliquid magis amare appetitive.* — Ad primam difficultatem respondetur esse æquivocationem in illa particula, *magis*, non enim semper significat inæqualitatem intensiois, sed interdum perfectionis, vel activitatis, aut inclinationis, juxta exigentiam rei de qua est sermo. Nego igitur habitum charitatis esse intensiorem respectu Dei quam proximi, quia charitas secundum se totam, et secundum omnes gradus suos inclinatur ad Deum et ad proximum. Et idem proportionaliter est de qualibet virtute respectu finis et mediorum, et ideo qui magis, id est intensius, diligit Deum, aut finem, quantum est ex vi habitus, etiam diligit intensius proximum, vel medium. Cum vero objicitur, quod Deus ex charitate sit magis diligendus, non intelligitur magis intensive, sed appetitive, ut Theologi dicunt. Consistit autem illa major appetitio (ut opinor) in altiori ratione et nobiliori modo diligendi, ratione cujus magis adhæret voluntas per unum actum uni objecto, quam alteri per alium actum, etiamsi alias in intensioe æquales sint. Sicut calor ut octo est magis activus quam frigiditas ut octo, etiamsi in intensioe æquales sint. Et cum Aristoteles dixit: *Propter quod unumquodque tale, et illud magis*, non est locutus de majori intensioe, sed de majori nobilitate vel in certitudine, vel in evidentia, aut alia simili proprietate. Quo etiam modo per intensioem magis adhæremus fini, quam per electionem medio, etiamsi alioqui actus æque intensi sint.

41. *Objectioni satisfi.* — Dices, hanc inæqualitatem posse utcumque intelligi in diversis actibus, non tamen in eodem indivisibili habitu ad illos vel ad objecta eorum comparato. Respondetur negando assumptum, nam eadem indivisibilis virtus potest inclinare magis ad unum actum seu effectum quam ad alium, imo et esse potentior magisque activam ad unum effectum, quam ad alium, ut eadem voluntas natura sua magis pro-

pensa est ad bonum honestum, quam ad jucundum, etiamsi in se indivisibilis sit, et lux solis potest dici efficacior potentia ad illuminandum quam ad calefaciendum. Hæc enim inæqualitas non est per modum realis respectus in eadem re, et inter partes, seu gradus ejus; sed a nobis concipitur per modum respectus in ordine ad res diversas, quia, nimirum, virtus superior eas continet eminentiori modo, majoremque proportionem aut convenientiam habet cum una quam cum alia.

42. *Secundæ difficultati occurritur.* — Ad secundam difficultatem respondetur, illam inæqualitatem non semper provenire ex inæquali intensioe habitus, sed ex aliis capitibus, præsertim ex duobus. Primum est melior dispositio ipsius intellectus, vel aliarum potentiarum, et organorum quæ virtuti deserviunt. Quando enim homo consuevit exercere actus virtutis alicujus in aliqua certa materia, species intellectuales facilius illam proponunt, et repræsentant convenientiam aut honestatem quæ in illa est. Memoria etiam præteritæ experientiæ aut consuetudinis non parum juvat, ut objectum illud statim proponatur ut naturale, et ut appetendum; et eodem modo confert multum phantasia, quæ huic propositioni objecti similiter cooperatur. Ipsa denique corporis dispositio potest consuetudine et usu circa aliquam materiam magis accommodari et disponi, quam circa aliam. Ut quamvis sit aliquis propensus ad penitentiam, facilius illam exercebit jejuniis quam flagellis, si in illis est consuetus et non in his; idque non ex divisione ipsius habitus penitentia, sed ex ipsa corporis et imaginationis dispositione. Quanquam de habitibus, qui in appetitu sensitivo et phantasia generantur, facilius credi possit dividi in plures circa diversas materias, etiam ejusdem virtutis, quia illi habitus sunt materiales, et illæ potentia per se non attingunt rationem formalem virtutis. Aliud caput est difficultas ipsius objecti; nam, cæteris paribus ex parte omnium potentiarum et organorum, et ex parte habitus ac intensiois ejus, potest unus actus virtutis, etiamsi sit ejusdem speciei, esse difficilius alio ex resistentia materiæ vel objecti, ut sic dicam. Ut in naturalibus idem calor facilius calefacit lignum siccum quam humidum, non quia minori intensioe caloris operetur in unum quam in aliud, sed quia unum passum magis resistit quam aliud. Ita in moralibus, eadem fortitudo, licet in se

sit æque intensa respectu totius materiæ, facilius sustinet vulnera quam mortem, ob majorem resistentiam et difficultatem objecti. Unde fit ut, quando virtus augetur per actus difficilius ex parte objecti, si actus illi sint intensiores habitu (ut sæpe esse solent quasi per antiperistasis), tunc augeant habitum solum per modum intensiois; si vero non sint intensiores, sed remisse fiant, non augent habitum in se, quanquam ipse usus et experientia talis materiæ possit non nihil juvare ad similes actus, aliis modis in priori capite declaratis.

43. *Tertiæ difficultas solvitur.* — Ad tertiam difficultatem respondetur non esse incredibilia ea, quæ ibi inferuntur, si debito modo intelligantur et explicentur. Nam quod attinet ad amorem Dei et proximi, aut est sermo de supernaturali et infuso amore, vel de naturali. De priori suppono illum amorem non augeri per actus effective, sed meritorie; quia ergo amor proximi, cæteris paribus, et ex suo genere, non est tam meritorius sicut amor Dei, ideo non sequitur æque augeri charitatem per utrumque amorem; tamen quantum per amorem Dei augetur intensio charitatis respectu Dei, tantum augetur respectu proximi; et e converso, quantum per amorem proximi augetur eadem charitas respectu proximi, tantum augetur respectu Dei, quia nec ipsa charitas aliter augeri potest, nec meritum est de augmento charitatis sub uno vel alio respectu, sed simpliciter de tota charitate secundum adæquatam rationem suam. Si vero sit sermo de amore naturali, non est necesse esse eundem habitum, quo diligitur Deus, et proximus; de quo alias. Et idem forte est de naturali amore proximorum inter se, generatim loquendo de amore, quia potest esse sub diversis titulis et rationibus, quæ interdum sunt personales et individuales, interdum sunt communes aliquibus, non vero omnibus. Quando vero amor fundatur in ratione communi, et secundum speciem æque participatam ob omnibus, ut est, verbi gratia, amor proximi, præcipue quia proximus est, et naturæ rationalis, sic verum est, acquisito habitu circa unum, acquiri ad omnes, et aucto respectu unius, de se æque augeri ad omnes, quamvis ex parte apprehensionis et aliarum circumstantiarum possit non esse æqualis facilitas, ut declaratum est.

44. Atque ad hunc modum respondendum est de cæteris virtutibus, quando actus ea-

rum sunt veluti æquales, solumque differunt in materialibus objectis. Quando vero sunt aliquo modo inæquales et subordinati, ut est intentio finis et electio medii, tunc videtur esse nonnulla major difficultas; tamen expedienda est proportionali modo, quo diximus de charitate infusa. Nam si consideremus naturalem activitatem, quam habet actus ad intendendum habitum acquisitum, fortasse major est in actu intentionis quam in actu electionis, cæteris paribus, eo quod perfectior sit, et fons alterius; nihilominus tamen unusquisque eorum æque auget habitum respectu utriusque actus; nam quantum augetur habitus per intentionem, tanto major promptitudo acquiritur ad facilius eligendum, et si per ipsam electionem aliquantulum intenditur habitus (quod incertum est), etiam secundum illam intensionem magis inclinatur habitus in ipsum finem, quia tota ratio electionis ut sic est finis, unde est virtualis tendentia in ipsum. Et ad hunc modum philosophandum est de omnibus actibus similibus.

De habitibus intellectus quomodo simplices sint, vel compositi.

45. Quarta difficultas aliquantulum obscurior est, et (ut opinor) convincit quod intendit, quantum ad illos particulares habitus, de quibus procedit. Primum ergo distinguere oportet inter habitus voluntatis et intellectus: hactenus enim locuti sumus præcipue de habitibus voluntatis, et difficultas illa non proponitur de illis, estque in eis peculiaris quædam ratio, quam inferius exponam. Rursus in habitibus intellectus distinguendum est inter se habitus evidentes, qui sunt naturales virtutes ejus, et habitus inevidentes, qui non sunt virtutes; agimus enim de acquisitis. Inter quos est hæc differentia, quod habitus evidentes ostendunt veritatem rei in seipsa, sive ex ipsis terminis, sive per aliquod medium; inevidentes autem non ostendunt veritatem in se, sed per extrinseca media inducunt intellectum ad assensum, etiamsi veritatem non intueatur, quod commune est etiam fidei infusæ, et Theologiæ, quæ in illa fundatur, etiamsi ob certitudinem infallibilem virtutes censeantur.

46. *Habitus inevidens facilius potest inclinare ad varias materias, quam evidens.* — Ex qua differentia colligo, facilius posse unum habitum indivisibilem inevidentem inclinare ad varias materias et actus, quam habitum evidentem. Ratio est, quia extrinseca ratio

assentiendi potest facile materiis diversis uniformiter applicari. Quod maxime videre licet in fide, tam infusa quam humana. At vero quando ratio assentiendi est intrinseca, ut est in habitibus evidentibus, non potest eadem ratio diversis propositionibus applicari. Nam si veritas cui assentimur, est per se nota, ratio assentiendi est ipsa intrinseca connexio terminorum; in veritatibus autem diversis semper est diversa connexio, quia termini etiam esse debent aliquo modo diversi, et ideo semper est diversa ratio assentiendi. Si autem veritas sit mediata, sicut est diversa veritas, ita habet intrinsecum medium distinctum, quo ostendatur. Quod si contingat eodem medio immediate ostendi duas conclusiones diversas, verbi gratia, si ex una passione duæ aliæ immediate nascentur, tunc etiam intrinseca veritas uniuscujusque conclusionis diversa est, et medium illud non utcumque est ratio assentiendi tali veritati, sed ut est radix talis passionis, et ut est vinculum (ut sic dicam) talis connexionis. Unde objectum formale talis assensus non est medium utcumque, sed est veritas talis conclusionis, ut manifestata et connexa cum tali medio.

47. *Cur in intellectu sit proprius habitus principiorum, non in voluntate.* — Ex quo (ut obiter hoc notemus) nascitur quædam differentia inter habitus intellectus et voluntatis. Nam, licet Aristoteles dixerit ita se habere fines in moralibus sicut principia in speculabilibus, nihilominus in intellectu distinctus est habitus principiorum per se notorum, et conclusionum; in voluntate vero idem est habitus ad finem et media. Ratio autem differentie non est alia, nisi quia in assensu conclusionis ratio assentiendi non est sola veritas principiorum, sed ipsamet veritas conclusionis, quatenus in se ostenditur ex connexione extremorum cum tali medio; at vero in voluntate tota ratio amandi medium est finis, ut superius, disp. 23, declaratum est.

48. Hinc ergo videtur inferri, per nullum assensum evidentem posse acquiri habitum indivisibilem de se æqualiter inclinantem ad alias veritates, quia semper in illis est diversa ratio assentiendi, unde nec connexionem habere possunt, quæ ad talem unitatem indivisibilem habitus sufficere possit. Utrumque sic declaro, nam si veritates sint immediate et in se diversæ, et diversam terminorum unionem habent, et una cum altera non habet connexionem, quia nec ex illa nascitur, nec per illam cognoscitur, neque ex assensu

unius sequitur assensus alterius, solum videntur convenire in modo quo intellectus eis assentit, nimirum, sine discursu ex immediata connexionem terminorum; sed hoc non satis est ad indivisibilitatem habitus, quia habitus non dat facilitatem ad illum modum, sed ad ipsum assensum, et ad penetrandas facile rationes terminorum, et ad debitum usum specierum intelligibilium, quibus illæ representari possunt; et ideo intelligi non potest, quod idem indivisibilis habitus, acquisitus per solum unum assensum veritatis per se notæ, de se statim inclinatur ad veritates alias immediatas quidem, sed diversas, et consequenter necesse est, ut per assensum alterius principii reale fiat augmentum per additionem extensivam novæ entitatis, quæ cum non possit realiter uniri præexistenti, ut supra ostensum est, erit novus habitus indivisibilis.

49. *Ad duas proprietates ejusdem rei cognoscendas an unus habitus simplex inclinare possit.* — Dicit aliquis, esto hoc verum sit, quando illa principia per se nota, sunt omnino diversa in utroque extremo, quando autem sunt de eodem subjecto, tunc posse habitum habere unitatem indivisibilem ex attributione ad tale subjectum. Ut si homini, verbi gratia, conveniunt immediate duæ passionis distinctæ, idem habitus indivisibilis sufficere ad assensum duorum principiorum immediatorum, quibus tales proprietates de homine prædicantur. Sed licet hic appareat aliqua major ratio unitatis, non tamen est sufficiens ad indivisibilem habitum. Suppono enim cognitionem hominis non esse ita simplicem, ut in ipsa rei essentia ejus passionis intueatur; hoc enim spectat ad angelicam perfectionem; sed post cognitam unam passionem et essentiam, indigere hominem nova attentione et compositione, et consequenter novo etiam assensu, per quem de alia judicet, etiamsi immediata sit. Hinc ergo manifestum apparet non posse ex vi habitus indivisibilis acquisiti per priorem assensum, intellectum manere facilem et promptum ad judicandum de alia passione, et comparandum illam cum tali subjecto, etiamsi subjectum idem sit, quia connexio et alterum extremum sunt diversa, et illæ duæ veritates non solum distinctæ sunt, sed etiam una in altera nullo modo continetur; ergo identitas subjecti non sufficit.

50. Et confirmatur, nam si eidem subjecto duæ passionis conveniant, una mediante alia,

habitum quo cognoscitur de tali subjecto prima passio immediata, non satis est, ut idem indivisibilis inclinatur ad alium assensum circa passionem mediatam de tali subjecto, ut constat ex omnium sententia, nam prior habitus pertinet ad intellectum principiorum, et posterior ad scientiam; quia talis passio secunda demonstratur per primam, quod docuit D. Thomas, 1. 2, q. 57, art. 1, ad 2. Ergo quamvis utraque passio et veritas sit immediata, multo minus potest idem indivisibilis habitus ad utramque sufficere. Patet consequentia, quia licet hæc duæ veritates videantur habere majorem convenientiam in immediatione, et in modo quo cognoscuntur, aliunde tamen non habent inter se connexionem, neque est virtualis continentia unius in alia, sicut est in aliis; quæ tamen maxime videtur conferre, et esse necessaria ad unitatem indivisibilem habitus.

51. *Habitus scientiæ indivisibilis non sufficit ad plurimum conclusionum assensum.* — Ex quo ulterius progrediendo ad habitus scientiæ, non videtur fieri posse ut idem habitus indivisibilis sufficiat ad assensum diversarum conclusionum, non solum quando de rebus specie seu essentia diversis, sed etiam quando de eadem essentia demonstrantur. Prior pars videtur manifesta ex dictis. Primo, quia non minus differunt conclusiones illæ inter se, quam inter se differant principia ex quibus inferuntur; sed talia principia non possunt pertinere ad eundem indivisibilem habitum, ut probatum est; ergo nec conclusiones. Secundo, quia Aristoteles, 1 Poster., text. 7, ait, eas esse diversas scientias, *quarum principia non ex eisdem sunt*; quoties autem passionis demonstrantur de diversis essentiis, seu speciebus rerum, principia per quæ demonstrantur constant ex terminis omnino diversis; ergo non possunt eundem indivisibilem habitum circa conclusiones generare. Denique omnia, quæ diximus de habitu circa principia, a fortiori probant de habitu circa conclusiones. Altera vero pars probatur etiam proportionali ratione, quia assensus primi principii immediati, scilicet, in quo prima passio affirmatur de subjecto, non generat habitum indivisibilem, qui per se inclinatur ad proximam veritatem, in qua secunda passio dicitur de eodem subjecto; ergo pari ratione assensus secundæ propositionis, in qua secunda passio dicitur de subjecto, non potest generare habitum indivisibilem, qui per se inclinatur ad aliam veritatem, in qua tertia passio dicitur